

REFİK-İ TARSUSÎ VE MÜŞTEREK GAZELLERİ

Seydi KIRAZ¹

ÖZET

Müşterek gazeller, en az iki kişinin iştirakiyle yazılır. Belirli bir usulün takip edildiği bu tarz şiirlerde mısra ya da beyitler, şairler tarafından belirlenen sıraya göre kaleme alınır. Müelliflerin karıştırılmasını önlemek amacıyla mısra/beyit başlarına şairlerin isimleri ya da isimlerinin ilk harfleri yazılır. İptidai düzeyde müşterek şiir yazmanın ilk örnekleri, cahiliye dönemi Arap edebiyatında görülür. Bu gelenek, Türk edebiyatında daha çok gazel alanında sürdürülmüştür. Divan edebiyatında müşterek gazelin ilk örneği, XVI. yüzyıl şairlerinden Ahî ve Vasfî tarafından yazılmıştır. XIX. yüzyılda bir artışın görüldüğü müşterek gazel yazma geleneği, XX. yüzyılda da devam ettirilmiştir. Bu tarzı sürdürenlerden biri de Refîk-i Tarsusî'dir. Şairin tespit edilen üç müşterek gazeli, Ezhâr Yâhûd Mecmû'a-i Eş'âr adlı eserinde yer almaktadır. Bu gazeller, Refîk-i Tarsusî ile her ikisi de Kayserili olan Osman Azmî ve Serî Efendi tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada müşterek gazelin kökeni, müşterek gazel kavramı, divan şiirindeki yansımaları araştırılmış, Refîk-i Tarsusî ve Ezhâr Yâhûd Mecmû'a-i Eş'âr'ı tanıtılmış, Osman Azmî ve Serî hakkında bilgi verildikten sonra müşterek gazellerin transkripsiyonlu metinleri verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Refîk-i Tarsusî, Müşterek Gazel, Şeyh Serî, Osman Azmî.

REFİK-I TARSUSI AND COMMON GHAZALS

ABSTRACT

Joint odies are poems written with the participation of at least two people. In such poems where a certain method is followed, verses or couplets are written in the order determined by the poets. In order to prevent confusion of the authors, the names of the poets or the first letters of the names are written at the beginning of the verse/couplet. The first examples of writing common poetry at the beginning level are seen in the Arabic literature of the period of ignorance. This tradition continued in the field of odies in Turkish literature. The first example of a common ode in divan literature, XVIIth century poets written by Ahi and Vasfi. The tradition of joint ode writing in which an increase was observed in the XIXth century, XXth century was continued. One of those who maintain this style is Refîk-i Tarsusî. The three joint odies of the poet were recorded in Ezhâr Yâhûd Mecmû'a-i Eş'âr. These odies were written by Refîk-i Tarsusî and Osman Azmi and Sheikh Serî, both from Kayseri. In this study, the origin of the joint ode, the concept of joint ode and its reflections in divan poetry were investigated, Refîk-i Tarsusî and Ezhâr Yâhûd Mecmû'a-i Eş'âr' were introduced, and after giving information about Osman Azmi and Sheikh Serî, transcript texts of the joint odies were given.

Key Words: Refîk-i Tarsusî, Joint Ode, Sheikh Serî, Osman Azmî.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı Bölümü, seydikirazhitit.edu.tr.

GİRİŞ

Müsterek şiir yazma geleneği, Cahiliye dönemi Arap toplumuna kadar uzanan köklü bir geçmişe sahiptir. Arap kabilelerinde büyük bir şaire sahip olmak, bir övünme vesilesi, ondan mahrum olmaksızın talihsizlik ve utanç olarak görülürdü. Dönemin anlayışında düşman bir kabilenin şiir yoluyla açtığı yara, ancak karşı kabiledaki bir başka şairin mukabelesiyle tedavi edilebilirdi. Tek bir şairle verilen karşılığın yeterli görülmediği durumlarda ise şairler, müşterek şiir yazma yoluna gitmişlerdir (Çetin, 1973: 11; 1991, 3: 321-324). İlk örneklerine eski Arap şiirinde rastlanan ve “temlît” olarak adlandırılan bu durum belagat âlimlerince “güzel lafız iştiraki” kategorisine dâhil edilmiştir. Bu şiir türünde belirli bir usûl takip edilirdi: Beytin ilk mısraı bir şair, ikinci mısraı başka bir şair tarafından söylenirdi (Durmuş, 2006, 32: 171-172).

Divan şiirinde birden fazla şairin iştirakiyle yazılan gazeller “müşterek gazel” olarak adlandırılır. Arap edebiyatında olduğu gibi Türk edebiyatında da bu tarz şiirler, sırasıyla birer mısra ya da beyit halinde yazılmıştır (Dilçin, 2011: 99). Şairler arasında müştereklik gazelle sınırlı değildir. Gazelin dışında müşterek beyit, kıta, murabba-ı müzdevic, terbi, şarkı, muhammes, tahmis, müşterek gazele tahmis, müseddes, kaside ve kısa mesnevi gibi farklı nazım biçimiyle birçok müşterek şiir yazılmıştır. Genellikle iki kişi tarafından yazılan müşterek şiirlerdeki şair sayısı bazen altıya kadar çıkmıştır (Aksoyak, 2017: 9-11). Bu çalışmanın konusu “müşterek gazel” olduğundan farklı nazım biçimleriyle oluşturulan “müşterek şiir”ler üzerinde durulmayacaktır. Müsterek şiirler hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız (Aksoyak, 2017).

Müsterek gazeller, çoğunlukla bir başlık altında verilir. Başlıklar genellikle bir kelime grubu (Gazel-i Müsterek), halinde verilirken bazen bir cümle (Râmî Paşa-zâde Abdullâh Beg Efendi ile İştirâken Yapılan Gazeldir) uzunluğundadır. Kimi zaman birkaç satır (Sadr-ı Azam Müsteşârî Fuad Efendi ile beraber Bursa’da iken Teferrüc-nâm mesîrede bir subaşında idik. Suların şarılıtsı silsile-i efkârı bozup nazm-ı eş’âra mani olurmuş derler. Li-ecli’t-tecrübe tabiatlarımıza zor ederek bir gazel söyleyelim deyip bu gazel-i müştereki söylemiş idik.) kadar olabilir (Şentürk, 2010: 153-154; Öksüz, 2010: 174-175; Ergun, ts: III/1037; Yıldırım, 1994: 170).

Türk edebiyatında ilk müşterek gazel örneği XVI. yüzyıl divan şairlerinden Ahî (ö. 923/1517) ile Vasfî’ye aittir (Aksoyak, 2017: 15-16). Müsterek gazellerde mısra ya da beyitlerin başlarına şairlerin isimleri ya da isimlerinin ilk harfleri yazılır. Beş beyitten oluşan Ahî ile Vasfî’nin birlikte yazdıkları bu gazelin ilk dört beytinde müşterek yazıldığına dair bir kayıt yoktur. Fakat gazelin her iki şairin divanında bulunması ve makta beyitlerindeki ifade ve mahlaslar, şiirin ortak bir çabanın mahsulü olduğunu göstermektedir:

Beytün ocagını sulayup süpürüp silen

Âhî’yle bir kişünün gazel-i âb-dârdur (Sungur, 1994: 108; Kaçalın, Erişim 2019)

Beyti ocagını sulayup süpürüp silen

Âhî'yle Vasfî'nün gazel-i âb-dâridur (Çavuşoğlu, 1980: 71)

XVII. yüzyılda müşterek gazel yazma temayülü, dönemin devlet adamlarından Nişancı Abdurrahman Paşa (ö. 1102/1690) ile bu asrın kudretli şairi Nâbî'yle (ö. 1124/1712) devam ettirilmiştir. Bu müşterek gazel, *Nâbî Dîvânı*'nda "Velehu Müsterek Be-Abdî Pâşâ" başlığıyla verilmiştir. Bu gazelde beyitlerin ilk mısraları Abdî mahlasını kullanan Abdurrahman Paşa tarafından, ikinci mısraları ise Nâbî tarafından yazılmıştır. Dizelerin başında Abdî mahlası "ع" Nâbî mahlası "ن" kısaltmasıyla verilmiştir:

A: Bir dilbere dil vir ki belâdur dimesünler

N: Bir bâdeyi nûş it ki hatâdur dimesünler

A: Bir derde esîr ol ki etibbâ-yı zamâne

N: Vâ-beste-i tedbîr-i devâdur dimesünler (Bilkan, 2011: 631)

Müşterek gazel yazmanın yaygınlaştığı XIX. yüzyılda kimi şairler böyle şiir yazılmasını, şiirin kıymetini azaltan bir uygulama olarak değerlendirmiştir (Arslan, 2004: 102). Şairlerin birikim, mizaç ve muhit bakımından birbirlerinden farklı olması ve şiirlerin irticalen yazılması gibi hususlar bu manzumelerin sanat değerini azaltmıştır. Bunlar, müşterek şiirleri, bir moda, edebî bir eğlence olarak telakki etmiştir (Ergun, 1936: 8). Kimileri de bu gazelleri "gül-i rânâ" (Fâsîh-Bergî, 18a; Aksoyak, 2017: 150) olarak tavsif etmiş, bu tarzı da özgün bir buluş olarak övmüştür (Ergun, ts: III/1037; Yıldırım, 1994: 170).

Müşterek gazel yazma geleneğinde özellikle XIX. yüzyılda bir artış olmuştur. Bunlar arasında Ahmet Cevdet Paşa, Ahmet Rasim, Bayburtlu Zihni, Namık Kemal gibi dönemin meşhur şairlerinin yanı sıra Bâdî, Bergî, Beşiktaşlı Sâdî, Çatalcalı Memduh gibi ismi pek duyulmayan şairler de bulunuyordu (Aksoyak, 2017: 21). Bu şairlerin çoğunun birer müşterek şiiri vardır. Bununla birlikte Ordulu Tıflî 29 (Aksoyak, 2002: 305-328), Trabzonlu Emin Hilmi 19 (Aksoyak, 2003: 7-41), İzzet 19, Şevket 16, Pertev 13, Eşref Paşa 11 (Aksoyak, 2017: 21), Namık Kemal 8 (Ertem, 1957: 11-12), Senih 6 (Okuy, 2005: 127; Alıcı, 2003: 7-18) müşterek şiir yazmıştır.

Bahsi geçen şairlerin dışında müşterek gazel yazan XX. yüzyıl divan şairlerinden biri de Tarsuslu Nakib-zâde Mehmed Refik Efendi'dir. Müellifin üç müşterek gazeli vardır. Bu gazellerden birini, Kayserili Osman Azmî Efendi ile ikisini, Everekli Müfti-zâde Şeyh Serî Efendi ile birlikte yazmıştır. Müsterek gazeller, müellifin bilinen tek eseri olan *Ezhâr Yâhûd Mecmû'a-i Eş'âr* adlı eserinde bulunmaktadır.

[Journal of Turkish Language and Literature](#)
[Volume:5, Issue:4, Autumn 2019, \(673-686\)](#)
[Doi Number: 10.20322/littera.604847](#)

Bu gazellere yer vermeden önce Nakib-zâde Mehmed Refik Efendi'nin hayatı ve eseri ile Şeyh Serî ve Osman Azmî hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

1. Nakib-zâde Refik-i Tarsusî ve *Ezhâr Yâhûd Mecmû'a-i Eş'âr*'ı

Tarsus'ta doğan Mehmed Refik Efendi, (d. 1297/1880) Tarsus Rüşdî Mektebi muallimlerinden Nakib-zâde Mehmed İshak Efendi'nin oğludur. Henüz dört yaşında iken babası, on yaşına geldiğinde ise annesi vefat etti. Mehmed Refik Efendi, hayatının geri kalan kısmını aynı zamanda nakibüleşraf olan amcası Hâfız Ahmed Efendi'nin himayesinde geçirdi. Rüşdî Mektebi'ni bitirdikten sonra yaklaşık iki yıl Tarsus medreselerinde okudu. Daha sonra tahminen 1317/1899 yılında Kayseri'ye giderek öğrenimini burada tamamladı ve icazetname aldı. Ardından Mısır'a giderek Câmî-i Ezher'de bir süre öğrenim gördükten sonra 1327/1909 yılında tekrar Tarsus'a döndü. Bir dönem buradaki medreselerde müderrislik yaptı, medreseler kapatıldıktan sonra da çorap imal ederek geçimini sağladı. Refik'in 1327/1909 yılından sonra ne kadar yaşadığı ve ne zaman vefat ettiği bilinmiyor. Müellifin bilinen tek eseri 48 sayfalık *Ezhâr Yâhûd Mecmû'a-i Eş'âr*'ıdır. Eser, Kahire'de Osmanlı Matbaası'nda basılmıştır. Refik'in bu eserinin dışında basılmamış başka manzumelerinin varlığından söz edilmiştir (İnal, 2002: IV/1857-1858; Tuman, 2001: I/270; Arslan, Erişim 2015).

Tuhfe-i Nâilî ve *Son Asır Türk Şairleri*'nde şairin şu gazeli örnek olarak verilmiştir:

Sayd eyledim bugün ben sahrâda bir gazâli
Bir âl ile düşürdüm dâma o gül-cemâli

Âhû degil firişte vermiş safâ behište
Benzer gazâl-i deşte çeşmânı bir de hâli

Gitdikçe oldı meczûb gitdikçe oldı meclûb
Murg-ı dil-i garîbi sayd etdi dâm-ı hâli

Çeşmi anın füsûn-ger mest olsa da hüner-ver
Âlem ana musahhar derler ki yok mecâli

Zülfi anın perîşân tâkat getirmez insân
Aslı melek perîşân câmi' iki hisâli

Müjgâni fitne-perver cân almada hüner-ver
Dünyâ perestîş eyler görse o nev-nihâli

Vechinde hatt-ı ma'nâ ism-i şerîf-i Mevlâ
Bak ey Refîk-i şeydâ fikr eyle Zülcelâl'i

Ezhâr Yâhûd Mecmû'a-i Eş'âr'ın "Önsöz"ü mahiyetinde olan "Bir İki Söz" başlıklı şiirde, eserin ismi şöyle geçmektedir:

Al bir demet ezhâr-ı gül
Gül, erğuvân hem yâsemîn

El şunmasun *Ezhâr*'ıma
Mecmû'a-ı Eş'âr'ıma (s.1)

Eser, "Takdis-i Bârî" olarak adlandırılan bir tevhidle başlar (s. 2-5). Ardından "Na't-ı Şerîf" başlıklı bir manzumede Hz. Peygamber övülmüştür (s. 5-6). Daha sonra kitaptaki ilk müşterek gazel, "Kayseriyeli 'Osmân 'Azmî Efendi ile Müsterekdir" başlığıyla verilmiştir (s. 6).

"Tarsûs" başlıklı şiirde müellif tarafından memleketi övülmüş, Hareket Ordusu komutanı Şevket Paşa'nın nutkuna, lirik birkaç şiire ve Muhyiddin Besîm'in bir şiirine yer verilmiştir (s. 7-11). Kitapta belirli bir düzen takip edilmeden şarkı, kıt'a, müfred ve müstezadlar sıralanmıştır (s. 12-16). Alâiyeli Muhammed Efendi'nin ismi belirtilmeyen bir akrabasının arzusu üzerine onu teselli etmek maksadıyla yazılan bir şiir, kıt'a, gazel, murabba, şarkı, muhammes ve çokça gazele yer verilmiştir (s. 17-41).

Daha sonra "Everekli Müftî-zâde Şeyh Serî Efendi ile Müstereken Yazılmışdır, Yine Şeyh Serî Efendi ile Müsterekdir" başlıklarıyla yazılan iki müşterek gazel art arda sıralanmıştır (s. 41-42). Gazeller ve kıt'alardan sonra Divriği-zâde Dâmad Emin Efendi'nin vefatıyla ilgili bir mersiye yer verilmiştir (s. 43-45). Yine bir mersiye özelliği taşıyan Refîk'in amcazadesi Emin Efendi'nin vefatı üzerine Emin Efendi'nin annesinin dilinden kaleme alınmış başka bir şiir yazılmıştır (s. 46). *Ezhâr Yâhûd Mecmû'a-i Eş'âr*, Alâiyeli Muhammed Emin Efendi'nin gönderdiği Arapça bir takriz ve hata-sevab cetveliyle son bulmuştur (s. 47-48). Eserin ilk ve son beyitleri şöyledir:

İlk Beyit:

Dersem size bir nâzenîn

Bu nüshâ-i şî'r-i güzîn

Son Beyit:

Ve rece'atü meşkûra'ş-şanî

Ve zehrküm zâne'l-ğuşûn²

*Ezhâr Yâhûd Mecmû'a-i Eş'âr'*ın nazım biçimleri nazara alındığında eserin 24 gazel, 11 şarkı, 5 kıt'a, 3 muhammes, 2 mesnevi, 1 murabba, 1 müstezad ve 1 müfreden oluştuğu görülmüştür.

2. Osman Azmî Efendi

Osman Azmî hakkında bilinenler sınırlıdır. Bu bilgiler Fahri Bilge'nin şair tezkirelerini andıran defterinde verdiği bilgilere dayanır. Fahri Bilge, Kayseri Ziraat Bankasında şube müdürü olarak çalıştığı 1937-1950 yıllarında, özellikle Afşar Türkmenleri hakkındaki derlemeleri/defterleri ile tanınmıştır. Bizzat Fahri Bilge tarafından yapılan bu derlemelerde 98 halk ve 13 divan şairine yer verilmiştir. Bu defterleri önemli kılan hususlardan biri, ilk defa Kayserili 64 halk ve 5 divan şairinden söz edilmesidir (Çapraz, 2005: I, 395-396).

Bahsi geçen 5 divan şairinden biri Osman Azmî'dir. Deftere göre Osman Azmî, (tarih ve süre belirtilmeden) Kayseri'nin İncesu ilçesinde öğretmenlik yapmıştır (Fahri Bilge, Yz. FB 426: 306). Derlemede soyadının "Gözsoysal" olduğu ve emekli başöğretmen olduğu belirtilmiştir. Derlemede "Osman Azmi Bey'in bir beyti" denilmesine rağmen şairin üç beytine yer verilmiştir. Beyitlerde herhangi bir mahlas kullanılmamıştır (Yz. FB 426: 344).

Birinci beyit, ev-misafir mazmunu etrafında şekillenmiştir. Gönülün bir hâne olarak düşünüldüğü bu beyitte konuk (sevgili), misafir edildiği evden (gönül) ayrılmayı bilmez. Çünkü bütün hüznler kaybolmuştur. Beyitte misafirin ayrılmama sebebi cihandaki acıların huzura ermesiyle açıklandığından hüsn-i talil sanatına başvurulmuştur:

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Eder her hâlde râhat kim cihânîñ cümle âlâmı

Gelince gitmeyi bilmez misâfir hâne-i dilden

Journal of Turkish Language and Literature

Volume:5, Issue:4, Autumn 2019, (673-686)

Doi Number: [10.20322/littera.604847](https://doi.org/10.20322/littera.604847)

² Yapılana şükredilmiş olarak döndüm. Çiçeklerimiz dalları süsledi.

İkinci beyit, Kerbelâ ve Hz. Hüseyin etrafında kurgulanmıştır. Beyitte “sürh, mihr, hûn, Hüseyin, güneş ve kan” kavramları tenasüp oluşturacak şekilde bir araya getirilmiştir. Güneşin doğuşunda beliren kızılılık ile Hz. Hüseyin’in kanı arasında ilişki kurularak Kerbelâ olayına telmihte bulunulmuştur. Bir insan olarak düşünülen güneş, her sabah bu gönül yakan olayı hatırlar ve kan ağlar:

Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün

Şanma ol sürh-i sehermiş mihr-i felektür görünen

Her seher hûn-ı Hüseyin ile güneş kan ağlar

Son beyitte şair, kendisini hançer altında kurban olmayı bekleyen İsmail, gül bahçesine dönüşen ateşteki İbrahim gibi tasavvur ederek bir “kurban” metaforu çizmiştir. Sevgilinin gözleri hançer, saçları devasa bir ateş olarak düşünülmüştür:

Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün

Şan İsmâ’il durur çeşmiñ yatubdur hançer altında

Şan İbrâhim durur zülfüñ ki olmuş gülistân-ı âteş (Yz. FB 426: 344).

Derleme ve müşterek gazeldeki beyitlere bakıldığında Osman Azmî’nin divan şiiri geleneğine hâkim olduğu söylenebilir. Beyitleri ifade etmedeki rahatlığı ve ustalığı şairin başka şiirlerinin bulunma ihtimalinin yüksek olduğunu düşündürmüştür.

Sonuç olarak Osman Azmî, doğum ve ölüm tarihi tespit edilemeyen Kayserili bir şairdir. XX. yüzyılda yaşadığı anlaşılan Azmî, uzun yıllar öğretmenlik yaptıktan sonra emekli olmuştur. Şairin şimdilik müstakil üç beyti ve Refik-i Tarsusî ile yazdığı müşterek bir gazeli vardır.

Beş beyitten oluşan bu müşterek gazelde, fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün kalıbı kullanılmıştır. Hz. Peygamberin üstün vasıflarından söz edildiğinden gazelin türü, “na’t”tır. Gazelin matla beytinin ilk mısraının başına “Azmî”, ikinci mısraının başına “Refik” mahlasları yazılmıştır. Diğer beyitlerde isimlerin yerine bunların ilk harfleri olan “ع” ve “ر” kısaltmalarına yer verilmiştir. Makta beytinde şairlerin hem “Azmî” ve “Refik” mahlasları hem de bu şairlerin isimlerini sembolize eden “ع” ve “ر” harfleri kullanılmıştır.

3. Everekli Müftî-zâde Şeyh Serî Efendi

Refik-i Tarsusî’nin müşterek gazel yazdığı diğer şair Şeyh Serî Efendi’dir. Tezkireler, yörenin şairleri hakkında bilgi veren biyografik kaynaklar (Köksal, 1998) ile derlemelerde (Fahri Bilge, Yz. FB 426, 430, 564 ve 588) Serî Efendi ile ilgili bir bilgiye ulaşılamadı. Şairle ilgili verilecek malumat şimdilik iki müşterek gazelle sınırlıdır. Kayseri’nin Everek (Develi) ilçesinden olan Serî Efendi XX. yüzyıl şairlerindedir. Müftî-zâde unvanıyla tanınan Serî Efendi’nin gazelde açıkça ismi verilmeyen bir tarikatla irtibatı vardır. Serî Efendi, Refik’le arasındaki bağı açıklarken Esrar Dede ve Şeyh Galib’i hatırlatmıştır. Bundan dolayı şairin Mevlevî olması kuvvetle muhtemeldir:

Journal of Turkish Language and Literature

Volume:5, Issue:4, Autumn 2019, ()

Doi Number:10.20322/littera.604847

Refik: Bir Refik nüktedân bulsun bu Serî bilmeyen

Serî: Keşf eder Esrâr'ını Gâlib gibi 'irfân-çarîn

Serî Efendi, iki müşterek gazel yazmıştır. Yedi beyit olan birinci gazel, müstef'ilâtün müstef'ilâtün kalıbıyla yazılmıştır. Bu gazel, aruz kusurlarıyla doludur. Hemen her mısra ya da beyitte bu kusurlara rastlamak mümkündür.

Gazelin matla beytinin başına "Serî" ve "Refik" mahlasları yazılmıştır. Diğer beyitlerin herbiri bir şair tarafından yazılmış olup mahlaslarının ilk harfleri olan "س" ve "ر" kullanılmıştır. Beyitler bu sıralama esas alınarak oluşturulmuştur. Gazelin son iki beytinin "س" tarafından yazılmasıyla simetri bozulmuştur.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün kalıbının kullanıldığı ikinci müşterek gazel beş beyitten ibarettir. Serî Efendi, bu gazelde aruzu kullanmada oldukça başarılıdır. Gazeldeki şairlerin isimlerinin sıralanması hemen hemen birinci gazelle aynıdır. Tek fark, "س" ve "ر" sıralaması değişmeden her iki şair, eşit miktarda beyit yazmıştır.

4. Metin

1.

Kayseriyeli 'Osmân 'Azmî Efendi ile Müsterekdir [s. 6]

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. 'Azmî: Şem'a-i ruhsârîña pervaneyim ey hoş-ıhrâm

Refik: Ol sebebden yanmak ârzü eylerim ben şubh u şâm³

2. ع: Müstenirken nûr-ı vechiñden semâda âfitâb

ر: Perteviñle hiç kalır mı kalb-i 'âşıkda zâlâm⁴

3. ع: Bir mücessem nûr imişsin şimdi bildim ben seni

ر: Çünkü pür-nûr oldı kalbim eyledikçe ibtisâm⁵

[Journal of Turkish Language and Literature](#)

[Volume:5, Issue:4, Autumn 2019, \(673-686\)](#)

[Doi Number:10.20322/littera.604847](#)

³ Ey salına salına yürüyen sevgili! Sabah akşam yanmak isteyişim, bir mum aydınlığındaki yüzünün etrafında bir pervane gibi dönmemdendir.

⁴ Gökte güneş, yüzünün nuruyla aydınlanırken âşığın kalbinde hiç karanlığa yer kalır mı?

⁵ Ey sevgili, meğer sen nurdan bir cisimmişsin, seni asıl şimdi bildim. Çünkü güldükçe kalbim nurla doldu.

4. ع: Görse hürî muṭlaḳ eyler ḥüsnüñe ğıbṭa seniñ
ج: Nür-ı zātından seni ḥalk eyledi Rabbü'l-enâm⁶
5. ع: Yâ Resûl vaşfıñda 'âcizdir **Refik** 'Azmî seniñ
ج: Şübhe yok ferd-âferîde olduĝundan ve's-selâm⁷

2.

Everekli Müftî-zâde Şeyh Serî Efendi ile Müstereken Yazılmıştır [s. 41]

Müstef'ilâtün Müstef'ilâtün

1. **Serî:** Zann etme oldum beyhüde ḥayrân
Refik: Zülfüñden oldı 'aqlım perişân⁸
2. İnsân degil, sen muṭlaḳ perîsin
س: Cellâd-ı cânsın âşüb-ı devrân⁹
3. Rûḥ-ı mücessemsin ey perî-rû
ج: Nür-ı mücerredsın ey melek-şân¹⁰
4. Çeşm-i siyâhıñ âh u nigâhıñ
س: Pek bî-amândır ey şâh-ı ḥübân¹¹

[Journal of Turkish Language and Literature](#)
[Volume:5, Issue:4, Autumn 2019, \(673-686\)](#)
[Doi Number:10.20322/littera.604847](#)

⁶ Mahlûkatı terbiye eden Allah, seni nurundan yarattı. Bundan dolayı huri, güzelliğini görseydi mutlaka ğıbta eylerdi.

⁷ Yâ Rasûl, Refik ve Azmî seni tavsif etmekten âciz olsalar da yaratılmış bir ferd olduğundan şüphe yoktur, vesselâm!

⁸ Boşuna hayran olduğumu zannetme. Aklım, saçından perişan oldu.

⁹ Sen insan değil, perisin; feleği karıştıran canın celladısın.

¹⁰ Ey peri yüzlü, melek huylu güzel! Sen cisme bürünmüş bir ruh, maddeden uzak bir nursun.

¹¹ Ey güzellerin sultanı! Senin siyah gözün, âhın ve bakışın pek amansızdır.

5. Fıtrat seni tohm-seyre özenmiş
ج: Yokdur nazîriñ ey şun'-ı Yezdân¹²
6. Kâbil degildir tavşif-i hüsnüñ
س: Yazsam kaçâ'id olsam ğazel-ğ^{Vân}¹³
7. **Serî: Refik'**iñ şîrîn-zebândır¹⁴ [s. 42]
Mu'ciz-beyândır mânend-i Sehbân¹⁵

3.

Yine Şeyh Serî Efendi ile Müsterekdir

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. **Serî:** Vuşlatıñdan kimdir ey vahşî-ğazâlîm kâm-bîn
Refik: Etdi hicrânîñ beni her rûz u şeb vaqf-ı enîn¹⁶
2. ج: Sâkiyâ mest et beni bî-minnet-i cām-ı şabûğ
س: Nâ-şekîb derd-i hicrândır bu 'ömr-i nâzenîn¹⁷

[Journal of Turkish Language and Literature](#)
[Volume:5, Issue:4, Autumn 2019, \(673-686 \)](#)
[Doi Number:10.20322/littera.604847](#)

¹² Ey Allah'ın sanatı, fitrat seni özenle ve seyredeğeri biri olarak yaratmış, senin benzerin yoktur!

¹³ Kasideler yazsam, gazel de okusam güzelliğini anlatamam.

¹⁴ Yoldaşın Refik, hem tatlı dilli hem de Sehbân gibi taklit edilemez ifadeye sahiptir.

¹⁵ Sehbân Vâ'il, (Sehbân bin Vâ'il) fesahat ve belagatta ismi darb-ı mesel hükmüne geçmiş evlad-ı Arap'tan bir zat olup, Harun Reşid zamanında yaşamıştır. Şemseddin Sâmî, *Kâmusu'l-Alâm*, İstanbul: Mihran Matbaası, 1311/1894, IV/2539.

¹⁶ Ey vahşi ceylanım (sevgilim), sana kavuşup bahtiyar olan var mı? Ayrılığın beni günler ve geceler boyu inleyişe vakfetti.

¹⁷ Ey şarap sunan güzel, beni sabah kadehiyle minnetsiz mest et! Bu nazenin ömürde ayrılık derdine sabredilmez.

3. س: Şîve-i hüküm-i melâhat mı bu kaçd-ı cân ediş
ج: Yâ fedâ-yı cân mıdır mu'tâd-ı beyne'l-'âşikîn¹⁸
4. ج: Nâ'il-i firdevs olurdum terk-i dünyâ kılmadan
س: Etse âğüşuñda teslîm-i hayât ey meh-cebîn¹⁹
5. ج: Bir Refîk nüktedâni bulsun bu Serî bilmeyen
س: Keşf eder Esrâr'ını Gâlib gibi 'irfân-çarîn²⁰

Journal of Turkish Language and Literature
Volume:5, Issue:4, Autumn 2019, (673-686)
Doi Number:10.20322/littera.604847

¹⁸ Bu cana kast edişin, güzelliğın hükümranlık hali midir yoksa âşıklar arasında âdet haline gelen canı feda etme midir?

¹⁹ Ey alnı ak sevgili, kucağında can verebilseydim, dünyayı terk etmeden cennete erişirdim!

²⁰ Bu Serî'yi bilmeyen nüktedan bir Refik bulsun. Gâlib gibi irfan sahibi olan biri, Esrâr'ını keşfeder.

SONUÇ

Türk edebiyatında müsterek gazelin ilk örnekleri, XVI. yüzyılda yazılmıştır. Müsterek gazel yazma teşebbüsleri, zamanla edebî bir geleneğe dönüşerek özellikle XIX. yüzyılda bu tarz şiirlerde önemli bir artış görülmüştür. Bu gelenek, XX. yüzyılda Nakib-zâde Refik-i Tarsusî, Osman Azmi ve Şeyh Serî Efendi'nin üç müsterek gazeliyle devam etmiştir. Refik-i Tarsusî, üç gazelden birini Osman Azmi, ikisini Serî Efendi ile birlikte yazmıştır. Bu gazeller, mısra başlarında mahlasın ya da mahlasın ilk harfinin yazılması gibi şeklî özellikleri bakımından müsterek gazel geleneğiyle büyük oranda benzerlik göstermiştir. Yalnız Refik ile Serî'nin belirli bir usûle göre yazdıkları yedi beyitli gazelin sonunda sıra bozulmuştur. Bu gazel, çalışmadaki diğer gazeller arasında aruz kusurlarının en çok görüldüğü gazel özelliğini de taşımaktadır. Ancak Refik'in Serî ile yazdığı beş beyitli diğer gazelinde ve Azmi ile yazdığı beş beyitli gazelinde zikredilen aksaklıklar yoktur. Bu gazeller, muhteva bakımından zengin; söyleyiş ve mazmun bakımından güçlüdür. Bu gazeller Refik-i Tarsusî'nin bilinen tek eseri olan *Ezhâr Yâhûd Mecmû'a-i Eş'âr* adlı divançesinde kayıtlıdır. Bu çalışmadaki amaç, müsterek gazel literatürüne mütevazı bir katkıda bulunmaktır.

KAYNAKÇA

- A. Ârifî [Fahri Bilge]. *Kayseri 1938-1941*. Millî Kütüphane. İbnisina. Yz. FB. 426: 306, 344.
- Aksoyak, İsmail Hakkı (2002). "Ordulu Tıfî Divanında Müsterek Gazeller". *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu 3-5 Mayıs*, Trabzon.
- Aksoyak, İsmail Hakkı (2003). "Trabzonlu Emin Hilmî'nin Müsterek Şiirleri". *Türklük Bilimi Araştırmaları* 14: 7-41.
- Aksoyak, İsmail Hakkı (2017). *Müsterek Şiirler Divanı*. Ankara: Grafiker Yay.
- Alıcı, Lütfi, (2003). "Süleyman Senîh ve Müsterek Gazelleri". *İlmî Araştırmalar Dergisi* 15: 7-18.
- Arslan, Mehmet (2004). *Antepli Aynî Dîvanı*. İstanbul: Kitabevi.
- Arslan, Mehmet. "Refik". <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/>. [erişim tarihi: 14.06.2015].
- Bilkan, Ali Fuat (2011). *Nabi Divanı I-II*. 2. Bsk. Ankara: Akçağ Yay.
- Çapraz, Erhan (2005). *Fahri Bilge Defterlerindeki Kayseri ve Yöresi Halk Şairleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Çavuşoğlu, Mehmet (1980). *Vasfî Dîvânı*. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay.
- Çetin, Nihad M. (1973). *Eski Arap Şiiri*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Çetin, Nihad M. (1991). "Arap". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C.3. İstanbul: TDV Yay. 321-324.
- Dilçin, Cem (2011). "Gazel". *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II –Divan Şiiri-*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay. 52 (415-417): 78-247.
- Durmuş, İsmail (2006). "Müsterek". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 32. İstanbul: TDV Yay. 171-172.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet (1936). *Türk Şairleri*. İstanbul: Bozkurt Matbaası.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet (1936). *Şeyh Gâlib Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: Bozkurt Matbaası.
- Ertem, Ali (1957). *Namık Kemal'in Şiirleri*. İstanbul: İstanbul Kitabevi.
- Fasîh-Bergî. "Gazel-i Müsterek". *Mecmua*. Millî Kütüphane. Yz. A. 2209, 18a.
- İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal (2002). (Hzl. İbrahim Baştuğ), *Son Asır Türk Şairleri I-IV*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- Kaçalin, Mustafa S. *Âhî Dîvânı*. <http://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78356/ahi-divani.html>. [erişim tarihi: 03.05.2019].
- Köksal, M. Fatih (1998), *Kayserili Divan Şairleri*, Kayseri: Geçit Yayınları.
- Nakib-zâde Refîk-i Tarsusî (1327/1909). *Ezhâr Yâhûd Mecmû'a-i Eş'âr*. Mısır: Osmanlı Matbaası.
- Okyay, Ercan (2005). *Senih-i Mevlevî Dîvânı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Öksüz, Yılmaz (2010). *Eğrikapılı Mehmed Râsim ve Divançesi (İnceleme-Metin)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Sungur, Necati (1994). *Âhî Dîvânı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Şemseddin Sâmî (1311/1894). *Kâmusu'l-Alâm I-VI*. İstanbul: Mihran Matbaası.

Şentürk, Didem (2010). *19. Yüzyıl Şairlerinden Hatice Nakıyye Hanım'ın Divanının Transkripsiyonlu Metni ve İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Tuman, Mehmed Nail (2001). *Tuhfe-i Naili I-II*. (Hzl. Cemal Kurnaz–Mustafa Tatçı). Ankara: Bizim Büro.

Yıldıran, Meliha (1994). *Ahmed Cevdet Paşa Hayatı Eserleri ve Divançe-i Ahmed*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

